

О ПОТРЕБИ НАУЧНОГ ПРОУЧАВАЊА ЛОКАЛИТЕТА ЗЛАТА-КАЛЕ

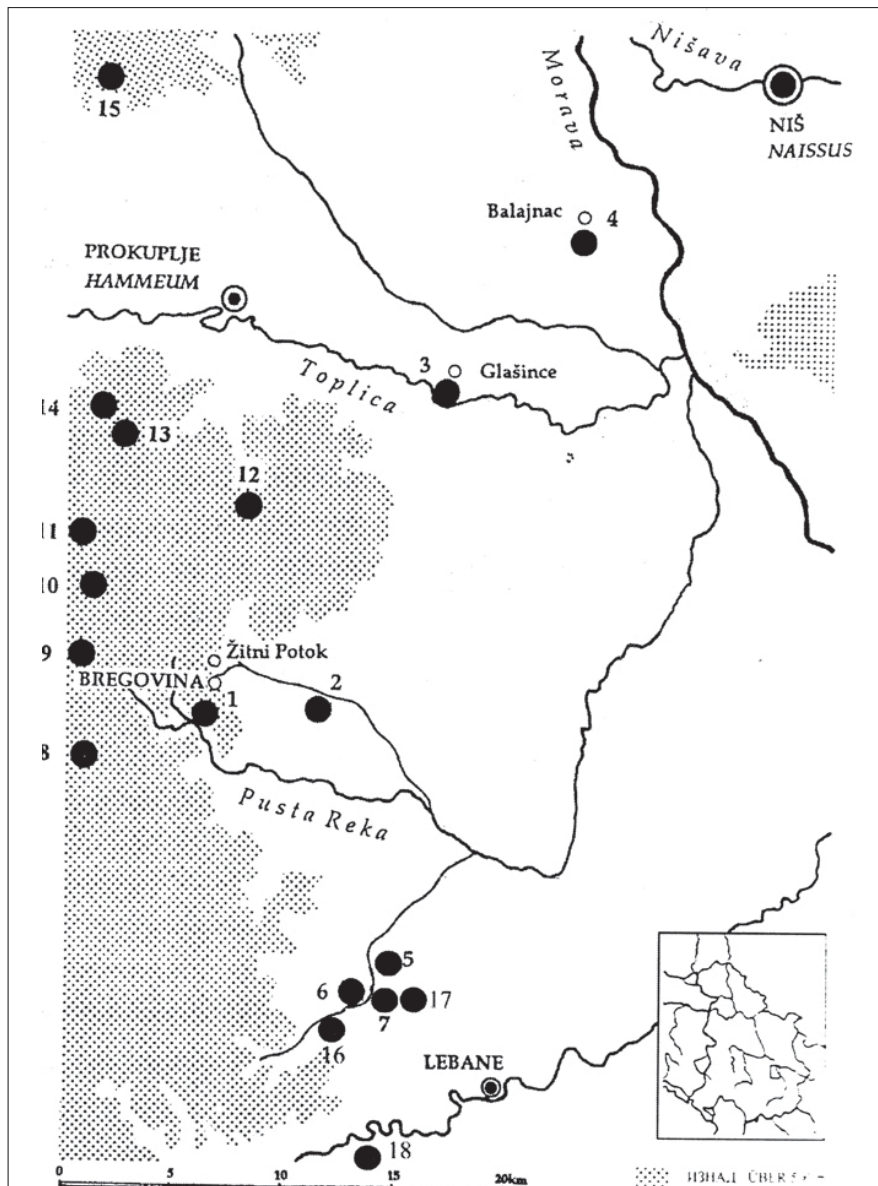
Дискусија о убикацији Јустинијане Приме (Justiniana Prima) тиче се сложене проблематике, која на овом месту не може бити предмет целовите расправе. Уместо тога, понудиће се осврт на један, како се чини, до сада запостављен аспект. Већ је примећено да поменута дискусија траје дуго. Она је започела након 1531.г., када је објављено прво издање Прокопијевог дела *De aedificiis* а интензивирана је након почетка археолошких ископавања Царичиног Града 1912.г.¹ И поред неких других мишљења,² већина аутора тражи новоподигнути град на просторима данашње Јужне Србије.³ У овом региону је, на потезу између Јастребца и Лебана, одн. између Јужне Мораве и Видојевице до сада регистровано око 18 рановизантијских утврђења (Сл. 1). Поред осталих аргумената, наведен број утврда, иако за сада већином познатих само на основу проспекције а мањим делом и на основу ископавања (Бреговина, Балајнац, Баботинац⁴), представља ново чињенично стање, које треба узети у обзир приликом разматрања могуће локације Јустинијане Приме. У споменутом оквиру је, као што ће бити показано, посебно занимљиво налазиште „Кале“ у селу Злата, у близини Житног Потока (Општина Прокупље).

¹ В. Кондић-В. Поповић, *Царичин Град. Утврђено насеље у византијском Илирику*, Београд 1977., 163.; Ф. Баришић, Досадашњи покушаји убикације града Justiniana Prima, *Зборник Филозофског факултета VII-1*, Београд 1963., 128.

² Уп. И. Микулчић, *Старо Скопје со околните тврдини*, Скопје 1982., 106., Idem, *Spätantike und frühbyzantinische Befestigungen in Nordmakedonien. Städte-Vici-Refugien-Kastelle*, München 2002., 57-58., где се даље развија Евансова претпоставка, одн. предлаже лоцирање Јустинијане Приме у антички Скупи. О Манертовој и Евансовој идентификацији Јустинијане Приме и Скопља види и Ф. Баришић, *op. cit.*, 129. и нап. 5., 134ff и нап. 28.

³ В. Кондић-В. Поповић, *op. cit.*, 163-168.; В. Поповић, Грчки натпис из Царичиног Града и питање убикације Прве Јустинијане, *Глас САНУ CCCLX*, Београд 1990., 53-92.

⁴ Уп. М. Милинковић, Нека запажања о рановизантијским утврђењима на југу Србије, *Ниш и Византија. Трећи научни скуп, Ниш 2004.*, *Зборник радова III*, Ниш 2005., 163-180.

Сл. 1. Карта рановизантијских утврђења у региону: 1 – Бреговина, 2 – Злата, 3 – Глашинце, 4 – Балајнац, 5 – Сакикол, 6 – Царичин Град, 7 – Св. Илија, 8 – Горњи Статовац, 9 – Богујевац, 10 – Ргаје, 11 – Пестић, 12 – Миљковица, 13 – Видовачки Крш, 14 – Бучинце, 15 – Баботинац, 16 – Горње Градиште, 17 – Кулиште-Језеро и 18 – Радиновац

Abb. 1. Karte der frühbyzantinischen Befestigungen in der Region: 1 – Bregovina, 2 – Zlata, 3 – Glašince, 4 – Balajnac, 5 – Sakicol, 6 – Caričin Grad, 7 – Sv. Ilija, 8 – Gornji Statovac, 9 – Bogujevac, 10 – Rgaje, 11 – Pestič, 12 – Miljkovica, 13 – Vidovački Krš, 14 – Bučince, 15 – Babotinac, 16 – Gornje Gradište, 17 – Kulište-Jezero und 18 – Radinovac

Нема потребе дуже се задржавати на констатацији да је данас, мање или више експлицитно, углавном прихваћено мишљење како се *Iustiniana Prima* може идентификовати са Царичиним Градом код Лебана.⁵ У неким публикацијама се идентификација сугерише већ у наслову.⁶ Б. Баван је у скорије време наново изнео аргументе у прилог овој хипотези: остаци на Царичином Граду не противурече ни у хронолошком (једнослојно насеље подигнуто на ледини – „вештачка творевина“) ни у географском смислу идентификацији са Јустинијаном Примом. Поред тога, Царичин Град се налази ван мреже важнијих путева, у склопу које би један новоподигнут град у Илирику оног времена морао бити лоциран.⁷ Овоме би се могло придодати да поменуто налазиште са својим урбанистичким и архитектонским решењима – трговима, улицама, храмовима и другим грађевинама углавном одговара опису Јустинијановог новоподигнутог града.⁸ Ипак, до данас није пронађен одговарајући натпис, односно коначан доказ да је Царичин Град заиста *Iustiniana Prima*.

Да ли је напред изнета, овде сасвим сведено приказана или само у напоменама цитирана, аргументација довољна за закључак да је Царичин Град *Iustiniana Prima*? На то питање се у овом тренутку не може потврдно одговорити. Уколико се жели следити исправан поступак, не могу се износити солидно утемељене претпоставке, све док се и друге постојеће могућности не подвргну испиту, уколико их има. Ако се при убикацији Јустинијане Приме прихвати мишљење, засновано на подацима из писаних извора, да царев завичај треба тражити на југу данашње Србије, онда се у критичком испитивању, поред осталог, ваља уверити да ли у овом региону, сем Царичиног Града, постоји још неко истовремено налазиште које би по својим својствима могло са њим да се пореди? До поменуте провере, која би подразумевала археолошка истраживања, још није дошло.

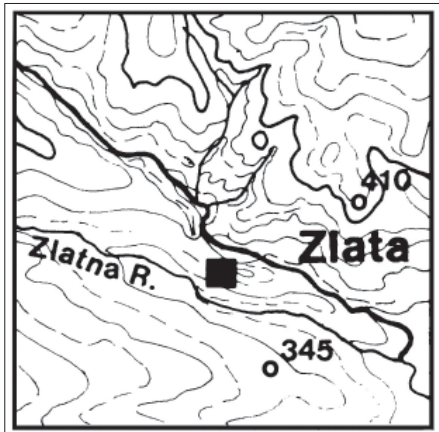
На око седам километара југоисточно од Житног Потока и 13,5км северозападно од Царичиног Града у селу Злата, на потесу „Кале“, налазе се остаци већег утврђеног насеља, на надморској висини од око 139м (Сл. 2, 3). Ове и данас, након дуготрајног и сталног рушења, импозантне остатке обилазили су страни и домаћи истраживачи старина још од средине 19. века, међу њима и Артур Еванс (Сл. 4). Каниц је забележио димензије утврђења од око 180м x 420м, што би дало браћену површину од приближно 7,6ha (Сл. 5). А. Дероко и С. Радојчић говоре о дужини насеља

⁵ В. Кондић-В. Поповић, *op. cit.*, 8.

⁶ Нпр. В. Bavant-V. Ivanišević, *Iustiniana prima. Caričin Grad*, Beograd 2003.; Б. Баван-В. Иванишевић, *Iustiniana Prima – Царичин Град*, Лесковац 2006.

⁷ В. Bavant, *Istorijski kontekst*, у: В. Bavant-V. Ivanišević, *op. cit.*, 45.

⁸ Уп. Prokop, *Bauten* (Ed. O. Veh), München 1977., 173-175. Прокопије у свом опису Јустинијане Приме помиње водовод, «раскошне и пажње вредне грађевине» попут цркава, управне зграде, пијачне тргове, улице, купатила итд., што, генерално, и јесте откривено током досадашњих ископавања на Царичином Граду. О идентификацији Јустинијане Приме и Царичиног Града види и Др Ђ. Мано-Зиси, *Царичин Град. Iustiniana Prima*, Лесковац 1979., 8-10. Преглед о различитим мишљењима око убикације Јустинијане Приме дао је Ф. Баришић, *op. cit.*, 124-140.

Сл. 2. Микролокација Злате
Abb. 2. Mikrolokation von
Zlata

Сл. 3. Положај локалитета „Кале“
Abb. 3. Die Lage der Fundstelle „Kale“

од око 500м и помињу одбрамбене ровове на источној и западној страни града.⁹ Поновљеним обиласком терена установљене су његове минималне димензије од око 370м x 250м, укључујући ту и брану.¹⁰ То упућује на претпоставку да је површина насеља износила око 9-10ха, можда и више. Тиме се Злата по величини приближава Царичином Граду, иако се опрезности ради мора нагласити да се ни у једном ни у другом случају не располаже коначним димензијама насеобина.¹¹ Потребно је напоменути да величина једног насеља сама по себи не мора бити аргумент у прилог његовог већег значаја, с обзиром на индиције да се један део утврђеног простора могао користити и као брањени ареал за околно рурално становништво у тренуцима опасности, што може подразумевати и смештај стоке.¹² Другим речима, сем величине, којом се једно „градско“ насеље по правилу разликује од сеоског, потребан је макар и делимичан увид у његову „структуру“ – положај насеља, карактер и функцију присутних објеката, квалитет грађевинске технике, врсту коришћеног материјала, узорак из спектра покретних налаза и друго.

Као што је већ на другом месту изнето,¹³ остаци утврђеног насеља налазе се на платоу, благо уздигнутом изнад села и на околним падинама (Сл. 3). Ови остаци су у свом источном делу прекривени савременим селом. Плато је према северу овичен нешто стрмијом падином, док је

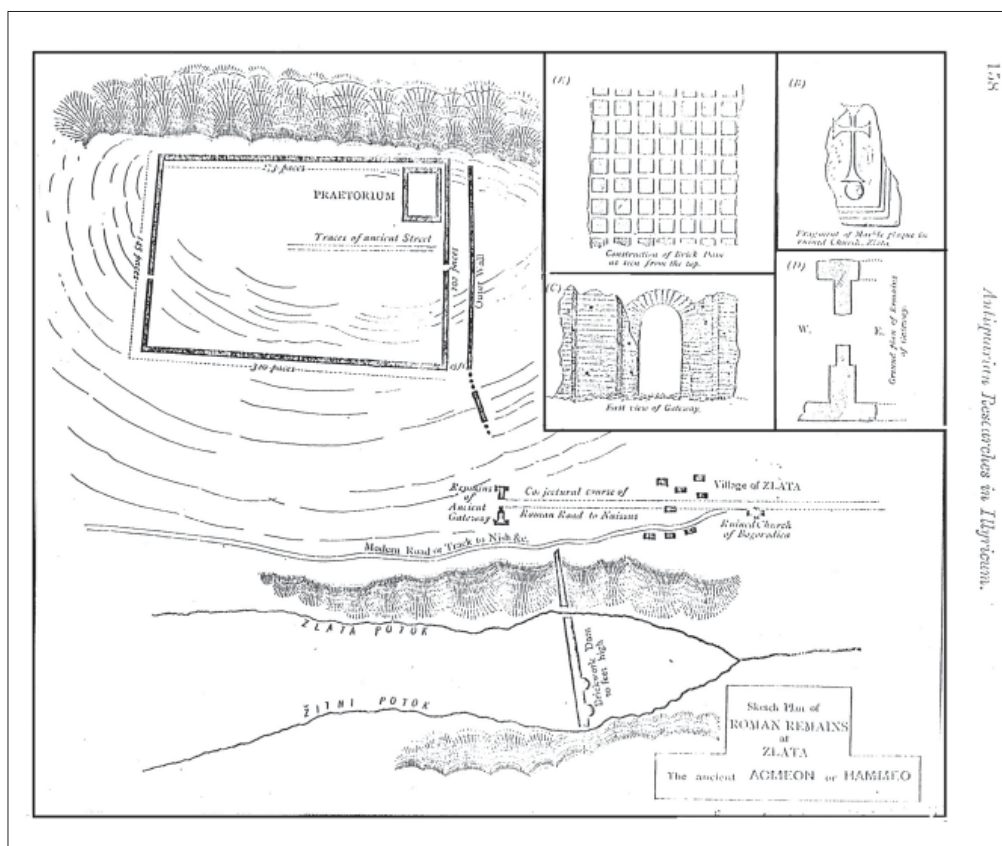
⁹ А. Дероко-С. Радојчић, Византијске старине у Јабланици и Пустој Реци, *Старинар* 1950., 178.

¹⁰ Очигледно је да овако добијене димензије могу бити само приближне.

¹¹ Ова констатација важи и за друга рановизантијска налазишта у Србији, уп. М. Милинковић, *op. cit.*, 176-177.

¹² The anonymous Byzantine treatise on strategy, In: G. Dennis, *Three Byzantine Military Treatises*, Washington D.C., 1985., 35.

¹³ М. Милинковић, *op. cit.*, 172-174.

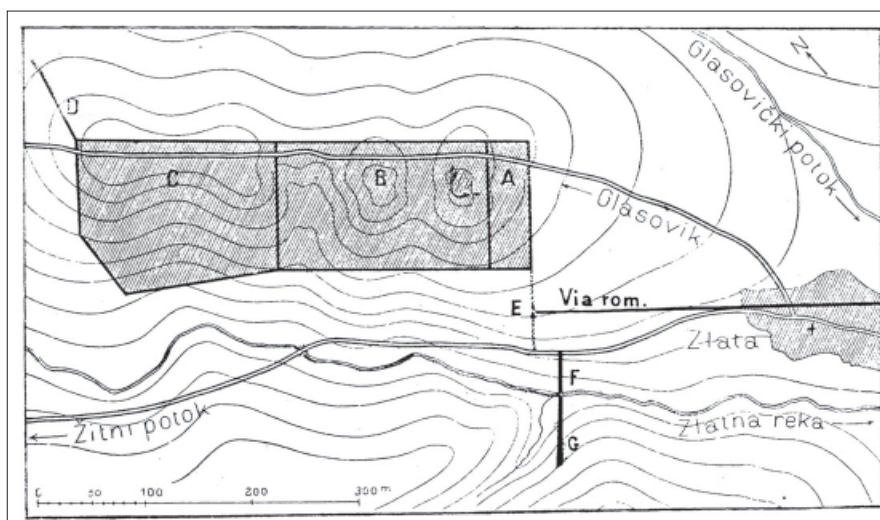

Сл. 4. Скице А. Еванса, Злата
Abb. 4. Skizzen von A. Evans, Zlata

најлакши приступ био из правца запада-северозапада, мање-више слично као и данас (уп. Сл. 2, 4,5). Уколико се претпостави да је са јужне стране насеља услед дејства бране настало вештачко језеро, онда ни из тог правца приступ није био лак (ову ситуацију треба упоредити са приступачношћу Царичиног Града).

Остаци грађевина, које су фон Хан, Ракић, Еванс и Каниц затекли у много бољем стању, сада су уклоњени и узидани у сеоске објекте или разлупани и расути по површини терена, баш као и уломци мозаичког пода, уз ту и тамо видљиве надземне делове зидина од опеке (сл. 6,7). Иако је о савременом уништавању мозаика у Злати писано на доступном месту,¹⁴ ништа до сада није предузето да би се они истражили и заштитили, не само након написа Владимира Поповића од пре више од 20 година, у коме се поводом открића и уништавања мозаика у Злати предлажу систематска

¹⁴ В. Поповић, Рановизантијски мозаици у Злати, *Зборник Народног музеја* 12-1, Београд 1986., 217-220.

Сл. 5. Скица основе Ф. Каница

Abb. 5. Grundrißskizze von F. Kanitz

Сл. 6. Остаци архитектуре на површини терена, лок. „Кале“

Abb. 6. Architekturüberreste an der Oberfläche, Lok. „Kale“

археолошка ископавања, већ и поред Ханових,¹⁵ Евансових¹⁶ и Каницових публикација¹⁷ из 19. столећа.

¹⁵ J.G. von Hahn, *Reise von Belgrad nach Salonik*, 55-56.

¹⁶ A. J. Evans, *Antiquarian researches in Illyricum, parts I. and II.*, Westminster 1883., 157-160.

¹⁷ F. Kanitz, *Römische Studien in Serbien. Der Donau-Grenzwall, das Strassennetz, die Städte, Castelle, Denkmale, Thermen und Bergwerke zur Römerzeit im Königreiche Serbien*, Wien 1892., 118-120.

Према подацима које је сакупио Франце Месеснел, на локалитету се налазе остаци бар двеју цркава са мозаицима.¹⁸ Ранији истраживачи помињу епиграфске споменике (?), римски новац, златник цара Константина, византијски новац, међу њима и чанкасти, што би могло да укаже на ев. средњовековну фазу овог насеља.¹⁹

У селу се и данас могу видети бројне сполије, уграђене у знатан број кућа, посебно у његовом западном делу. Овоме је мало ко до сада посветио озбиљнију пажњу. Реч је о многобројним опекама и о деловима камене пластике, међу њима и оним израђеним од белог мермера – уломцима стубова, сада издубљеним да би послужили као појила за стоку, база, парпетних плоча и других елемената (Сл. 8-11). Делове камене пластике из Злате, поред осталих аутора, помиње Иванка Николајевић у монографији посвећеној рановизантијској пластици из Србије, Македоније и

Сл. 7 Остаци бедема (?), лок. „Кале“

Abb. 7 Überreste der Abwehrmauer (?), Lok. „Kale“

Сл. 8. База стуба из Злате

Abb. 8. Säulenbasis aus Zlata

Црне Горе, указујући на повезаност једног импост капитела од андезита са одговарајућим налазима из Царичиног Града.²⁰ У овом погледу село Злата наликује оближњој Бреговини, где се такође могу срести бројне сполије у сеоским зградама.

¹⁸ Ф. Месеснел, Ископавање Царичина Града код Лебана год. 1937, *Старинар* 1938., 198.

¹⁹ А. Красовски, Старине лесковачке околине, *Старинар* 1928-1930., 205.

²⁰ И. Николајевић, *Рановизантијска архитектонска декоративна пластика у Македонији, Србији и Црној Гори*, Београд 1957., 56.

Сл. 9. Део стуба из Злате

Abb. 9. Säulenteil aus Zlata

Сл. 10. Део стабла стуба из Злате

Abb. 10. Säulenschaftteil aus Zlata

Недавно започет систематски обилазак села Злата²¹ показао је да се оно не налази поред локалитета, већ да га својим западним делом прекрива. Мештани у овом делу села показују помоћне грађевине у својим двориштима, које су подигнуте на старим темељима, остатке зидова од опека, као и друге сполије (кућа Стојана Стојиљковића). Остаци зида од опека се разазнају на површини терена. Ова околност упућује на сумњу о већој површини налазишта, него што се до сада претпостављало. На основу података добијених од старијих мештана подлогу на лок. Калечинистена, надубини од око 1-1,5м од површине тла, што указује на то да су у одређеној мери, и поред свих девастација, доњи делови грађевина, као и покретни налази још увек сачувани, заједно са остацима мозаика,

који су након свих страдања пре две године били предмет крађе. Несретним прокопавањем канала за воду и изградњом водорезервоара на платоу „Кале“, уништен је током 1972/73.г. део мозаичког пода, вероватно од црквене грађевине.²² Могуће је да се овде ради о остацима цркве са припратом коју је у време другог српско-турског рата уочио М. Ракић.²³ На површини нађени уломци *фреско-малтера* црвене и плаве боје наговештавају да су њени зидови могли бити живописани. Вадећи деценијама грађевински материјал, мештани су на источном делу локалитета Кале, према селу, а по некима и у западном делу села, наилазили на људске кости, међу њима и љобање, што индицира место некрополе, могуће на периферији насеља.

²¹ Обилазак је спроведен у мају 2006.г. од стране потписаног и студ. арх. Милоша Динића, захваљујући донацији Института за водопривреду „Јарослав Черни“ из Београда. Организациону помоћ пружио је Народни музеј Топлице из Прокупља. Овом приликом се износи само део резултата обиласка Злате.

²² В. Поповић, *op. cit.*, 217., нап. 1.

²³ М. Ракић, Из нове Србије, *Отаџбина* књ. 4,5 и 6, 1880-1881, 45., Ф. Каниц, *Србија. Земља и становништво, II*, Београд 1985., 328.

Треба поменути и казивање о водоводу од керамичких цеви упуштених једна у другу, који је, према прикупљеним подацима, долазио из правца Белог Камена, одакле село и данас добија воду. На њега су мештани наишли приликом раскопавања Калеа током 60-тих година.²⁴ Поред тога, наводе да су наилазили на „пијуке, машице и свећарнике“, „копче“, „буздоване“ и друге предмете.²⁵

Посебно интересовање изазивају остаци моћног зида у опеци, и данас високи око 6-7м и широки око 2,50-3м, који преграђују Златну реку, јужно у односу на Кале (Сл. 12). Може се претпоставити да је овде реч о остацима бране, са лучно засеведеним отвором за пропуст воде, иако је било помишљања да се ради о остацима моста или аквадукта (види доле). Млад воде који би под притиском протицао кроз отвор на зиду могао је бити искоришћен као механичка покретачка снага, за млин или другу направу која ради на основу принципа осовине. Нарочито су занимљиве приче неколицине мештана, који су се као деца увлачили у овај отвор, и даље, у шупљине које су се тада налазиле унутар дебелог зида „броне“, које су и данас, након оштећења објекта, назначене. За сада је нејасно чему су ове шупљине служиле, која је била њихова сврха. Ове

Сл. 11 Сполија у Злати
Abb. 11 Spolie aus Zlata

Сл. 12 Злата, остаци „броне“
Abb. 12 Zlata, „Dammüberreste“

²⁴ Казивање Милована Најдановића и Драгослава Антића из Злате, мај 2006.г.

²⁵ Казивање Светозара и Стојана Стојиљковића из Злате, мај 2006.

Сл. 13 Површински налази са лок. „Кале“
Abb. 13 Oberflächenfunde von der Lok. „Kale“

Сл. 14 Делови мозаика и стрелице нађени на лок. „Кале“, у Народном музеју Топлице у Прокупљу
Abb. 14. Mosaikfragmente und Pfeilspitzen von der Lok. „Kale“, Nationalmuseum der Toplica in Prokuplje

„лагуме“ помињу М. Ракић, Ф. Каниц и А. Еванс.²⁶

Код сеоске деце се могу видети уломци керамичких посуда, мозаичких коцкица од стаклене пасте, ситни фрагменти фреско-малтера и комади шљаке, прикупљени током 2005. године са површине терена на локалитету Кале (Сл. 13). Међу фрагментима керамике које је било могуће видети у мају 2006. године претежу уломци типични за византијску грнчарску продукцију 6. века, делови обода питоса, амфора, лонаца, поклопаца итд., од којих су неки украшени мотивом валовнице, а неки кружним печатима. Мањи број покретних налаза доспео је још раније у Народни музеј Топлице у Прокупљу: фрагменти мозаика, два врха гвоздених стрелица са трном за насађивање, од којих је један тробридан (Сл. 14) и једна двозуба мотика²⁷ (Сл. 15).

Прецизније и потпуније податке о димензијама налазишта, као и о његовој стратиграфији, односно укупној временској припадности није могуће дати без пробног археолошког ископавања.

Исто тако, било би отежано утврдити тачну намену зидова крај Златне реке без помоћи експерата грађевинско-хидролошке струке.²⁸ Међутим,

²⁶ Уп. нап. 17 и 23. Ф. Месеснел је сматрао да је реч о остацима акведукта - Ф. Месеснел, *loc. cit.*, фон Хан о остацима моста - J.G. von Hahn, *loc. cit.*; A.J. Evans, *op. cit.*, 159.

²⁷ На овом месту ће неки налази из Злате остати непоменути, међу њима и поједини предмети из прокупачког Музеја..

²⁸ Филозофски факултет Универзитета у Београду обезбедио је 2005.г. потребна финансијска средства, образовао археолошку екипу под руководством потписаног и уз помоћ Народнoг музеја Топлице у Прокупљу организовао кампању пробног, сондажног истраживања у Злати, као и анализу тзв. бране од стране стручњака Института за водoprивреду „Јарослав Черни“ из Београда, али је у својим намерама

и без њих се може уочити да се, према данашњем стању истражености, Злата и Царичин Град по величини и, бар делом, по структури издвајају од осталих околних утврђења, мањих по димензијама. Са тим у вези се намеће питање идентификације Злате, директно повезано са не до краја решеним питањем убикације Јустинијане Приме. Ако је веровати Прокопију, царева задужбина била је основана као нов град, на месту на коме пре тога није било насеља. По тој околности и по својој „структури“, црквама, трговима, улицама итд., Царичин Град, као што је већ примећено, заиста одговара Прокопијевом опису. Ако оближње утврђење Кале у Злати, слично по величини²⁹ и по још неким елементима, као што су положај, „брана“, мозаици, грађевинска техника, мермерна и друга камена пластика итд., након сондажног ископавања буде показало присуство претходних слојева, онда, уколико је Прокопије у праву, Злата није Јустинијана Прима, односно, могућност да је то Царичин Град постаје знатно већа, јер, према садашњим сазнањима, треће у овој области нема. У том случају би за Злату требало тражити друга објашњења (*Bederiana?*). Уколико би се након истраживачког поступка (сондирања) показало, да је и Злата једнослојна, проблем убикације Јустинијане Приме постао би нужно сложенији, с обзиром на нове могућности које се у том случају отварају. Уколико се питању убикације жели приступити непристрасно, онда се овим чињеницама мора отворено изаћи у сусрет одговарајућим истраживачким поступком, а не његовим ометањем и спречавањем, јер оно неће бити дугог века нити може имати трајан успех.

На основу горе изнетог важност научног истраживања локалитета Кале у селу Злата чини се очигледном, оставивши по страни огромну споменичку вредност (мозаици, пластика и др.). Оно не мора почети у великом обиму, напротив. Најкорисније би било да се приступи постављању

спречен административном мером Министарства за културу Србије, које је Факултету ускратило дозволу за истраживања, тј. *забранило* ископавања у Злати (Решење бр. 633-00-551/2005-03 од 15.08.2005., без ваљаног образложења).

²⁹ В. Кондић и В. Поповић се осврћу на Ходинотово размишљање о Злати као Јустинијани Приме, поткрепљено величином лок. Кале, сматрајући да је величина уједно и једини аргумент који би поткрепљивао ово мишљење. Исти аутори износе став да је Царичин Град једино рановизантијско насеље у Србији које испуњава услове за идентификацију са Јустинијаном Примом, што треба посматрати и према тадашњем степену истражености рановизантијских агломерација код нас – уп. В. Кондић-В. Поповић, *op. cit.*, 167., нап. 68.

Сл. 15. Двозуба мотика са лок. „Кале“, у Народном музеју Топлице у Прокупљу

Abb. 15. Zweizahnige Hacke von der Lok. „Kale“, Nationalmuseum der Toplica in Prokuplje

мањих топографских и стратиграфских сонди, ради утврђивања величине и стратиграфије насеља, степена очуваности архитектонских објеката (без њиховог откривања у целости), одн. временске припадности утврђеног насеља. Ради се о уобичајеном археолошком методу у истраживању, какав се сваке године спроводи на многим налазиштима у Србији. Подаци добијени пробним ископавањем би недвосмислено били од користи за одређивање карактера налазишта и сагледавање остатака у Злати као споменика културе, невезано за дилеме око убикације Јустинијане Приме. Уједно би било неопходно да се направи детаљан попис, регистар свих видљивих сполија уграђених у сеоске објекте, као и да се у садејству са представницима локланих власти успостави систем редовног праћења и стручног надзора рушења старих сеоских зграда, ради сагледавања и спасавања узиданих сполија, међу којима већ има, и, може и надаље бити и епиграфских споменика.

Тако конципирани пробни радови не подразумевају систематска ископавања или било какве трошкове за конзервацију непокретних објеката.

Намена овог осврта је да подсети на једну од заборављених могућности у дискусији око убикације Јустинијане Приме, што спада у проблематику која ни на који начин није од локалног значаја, и да подсети на поштовање методолошке исправности у истраживачком поступку.

Mihailo Milinković

ÜBER DEN BEDARF NACH WISSENSCHAFTLICHER ERFORSCHUNG DER FUNDSTELLE ZLATA-KALE

Die Fundstelle „Kale“ im Dorfe Zlata befindet sich 13,5km in Luftlinie gegen Nordwesten von Caričin Grad entfernt, bei Žitni Potok in Südserbien (Abb. 1,2). Obwohl „Kale“ noch im 19. Jh. von Hahn, Evans und später Kanitz, Mesesnel, Deroko und anderen besucht wurde, und dazu aus Zlata manche Steinplastikbruchstücke, Mosaikfragmente und Kleinfunde stammen (ca. 6Jh.), unternahm man hier bisher keine Ausgrabungen (Abb. 4,5, 14, 15).

Nach Begehung der Fundstelle im Mai 2006. wurden seine ungefähren Dimensionen von 370m x 250m registriert, obwohl dies nur provisorische Daten sein können. Immerhin, die verteidigte Fläche könnte um die 9-10ha messen, was eher einer stadtartigen Siedlung entspricht, obwohl wegen Ruralisierungsprozessen die Größe allein nicht ohne weiteres als Kriterium genommen werden kann. Das Plateau, auf welchem sich „Kale“ befindet (Abb. 3), ist am leichtesten von NW zugänglich, während auf der nördlichen und nordöstlichen Seite die Hänge etwas steiler sind. Wenn die Überreste der mächtigen Mauer im Bachtal als Stamm zu deuten sind (Abb. 12), dann war die befestigte Anlage von der südlich-südwestlichen Seite durch einen künstlichen See geschützt. Die in der Zeit von Hahn, Evans und Kanitz noch relativ gut erhaltenen Ruinen liegen jetzt z.T. zerschlagen und verstreut auf dem Plateau (zusammen mit Mosaikfragmenten – Abb. 6,7) oder sind als Spolien in manche Häuser des heutigen Dorfes, besonders in seinem westlichen Teil, welcher über der Fundstelle errichtet ist, eingebaut (Abb. 8-11). Während der Begehung von Zlata in 2006. wurden von Einheimischen

viele nützliche Angaben über „Kale“ und die „Stammüberreste“ aufgenommen. Sie berichten u.a., dass man bei Baumaterialentnahme und Erdarbeiten auf Mosaikböden, verschiedene Kleinaltertümer und menschliche Knochen gestossen war, wie auch über eine Wasserleitung aus keramischen, ineinandergelassenen Röhren. Bei Dorfkindern konnten dabei einige von diesen Kleinfunden – typische frühbyzantinische Keramikfragmente, Mosaiksteinchen etc. gesehen werden.

Der Verfasser schlägt vor, Zlata bei der Ubikation von *Iustiniana Prima*, heute meistens mit Caričin Grad identifiziert, in Betracht zu ziehen, bzw. die Gleichsetzung von Iustiniana Prima und Caričin Grad vor der Erforschung von Zlata nicht als definitiv zu betrachten. Er begründet seine Auffassung durch die ähnliche, zugängliche Position beider befestigten Anlagen und ihre beachtliche Grösse, vor allem im Vergleich mit den umgebenden kleineren frühbyzantinischen Befestigungen in Südserbien, von denen sich Caričin Grad und Zlata abheben. Dazu sind Ähnlichkeiten in der Struktur dieser zwei nahegelegenen Siedlungen bemerkbar – an der Anwesenheit der «Staudämme», Auswahl der zugänglichen Lage, in der Bautechnik und Dekoration (Mosaik und Steinplastik). Dennoch können nur Probegrabungen Antwort auf die Frage geben, ob Zlata, wie Caričin Grad, einschichtig sei – oder nicht. Im zweiten Falle käme sie für die Ubikation von Iustiniana Prima kaum in Frage, wenn die Angaben bei Prokop über die Neugründung richtig sind. Die Hypothese, dass Caričin Grad mit *Iustiniana Prima* gleichzusetzen sei, wäre gestärkt. Im anderen Falle müsste man wohl die Suche nach Justinian's Gründung in einen neuen Rahmen stellen.

